

ΙΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

84
ΣΕΛΙΔΕΣ!

ΤΟ "ΞΙΦΟΣ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ" ΟΙ ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ
Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΟΠΛΙΤΙΚΗΣ
ΦΑΛΑΓΓΑΣ

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΑΜΕΡΛΑΝΟΥ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
ΤΗΣ ΝΗΟΠΟΜΠΗΣ
PQ 17
ΤΟ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟ ΔΡΑΜΑ
ΤΟΥ ΑΡΚΤΙΚΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ

Η ΜΑΧΗ ΑΦΙΟΝ ΚΑΡΑΧΙΣΑΡ-
ΚΙΟΥΤΑΧΕΙΑΣ-ΕΣΚΗ ΣΕΧΗΡ

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΝΩΝ MESSERSCHMITT
ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΖΕΝΤΑΣ: Ο ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΗΣ ΣΑΒΟΪΑΣ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗ ΝΙΚΗ ΤΟ 1697
"ΑΡΗΣ": ΤΟ ΠΛΟΙΟ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΔΟΞΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΡΑΓΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΞΗ
ΤΟ ΟΠΛΟΣΤΑΣΙΟ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ (490 π.Χ.)

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΕ ΜΕΡΟΣ ΜΙΑΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΣΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΣ ΡΩΣΙΑΣ). ΥΠΟ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΟΙ ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣΒΟΛΕΩΝ ΑΠΟΚΤΟΥΝ ΒΑΡΥΝΟΥΣΑ ΚΑΙ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ, ΚΑΘΩΣ ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ ΑΛΗΘΙΝΟ ΘΡΙΑΜΒΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΠΛΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΟΥΣΗ ΕΝΟΣ ΘΑΝΑΣΙΜΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΠΟΥ ΑΠΕΙΛΗΣΕ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ (ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΕΚΕΙΝΗ) ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ΘΕΣΗ ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΑΝΙΣΗ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ ΚΑΤΕΧΕΙ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΜΑΡΑΘΩΝΟΜΑΧΩΝ.

38

Οι Έλληνες των δύο αρχαίων αιώνων (7ος-6ος), εκμεταλλευόμενοι την ισορροπία δυνάμεων στην Ανατολή, επιδόθηκαν απερίσπαστοι στην ανάπτυξη μιας άνευ προηγουμένου αποικιστικής και εμπορικής δραστηριότητας, που τους έδωσε τη δυνατότητα να εξαπλωθούν στη Μεσόγειο και στον Εύξεινο Πόντο. Συγχρόνως συνετελέσθησαν στις ελληνικές πόλεις-κράτη πολιτειακές ζυμώσεις και αλλαγές που οδήγησαν, προς τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. (κυρίως στην μετακλεισθένεια Αθήνα), στη σύνθεση μιας πολιτικής κοσμοαντίληψης η οποία αποτέλεσε για τους επόμενους δύο τουλάχιστον αιώνες (μέχρι την Αλεξανδρινή εποχή) το σημείο διαφοροποίησης και αντίθεσης του αρχαίου Ελληνισμού με τον ασιατικό κόσμο. Επιπλέον οι επαφές με άλλους λαούς οδήγησαν στην κατακόρυφη πολιτιστική ανάπτυξη των ελληνικών χωρών (ηπειρωτική-μητροπολιτική, ασιατική, ιταλιώτικη) και έθεσαν σε λειτουργία μηχανισμούς ενοποίησης (αμφικτυονίες, αθλητικούς αγώνες, εθνική συνείδηση), αλλά προκάλεσαν και ένα σκληρό εμπορικό ανταγωνισμό που κατέληξε αρκετές φορές σε εμφύλιες συγκρούσεις, επιτείνοντας έτσι την πολιτική πολυδιάσπαση του ελληνικού κόσμου.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ "ΓΟΝΙΜΟΣ ΗΜΙΣΕΛΗΝΟΣ"

Την ίδια εποχή συνέβησαν μεγάλες αναστατώσεις στην περιοχή που είναι γνωστή ως "γόνιμος ημισέληνος". Το ισχυρό κράτος των Ασσυρίων υπέκυψε στη συνδυασμένη επίθεση Βαβυλωνίων και Μήδων, που παρέδωσαν στις φλόγες τη Νινευί (612 π.Χ.). Στη θέση της παλιάς και τυραννικής ασσυριακής αυτοκρατορίας προέκυψαν δύο νέα κράτη: το βαβυλωνιακό στο νότο και το μηδικό στο βορρά, που περιελάμβανε και την Περσία. Ετσι η διεθνής κατάσταση κατά το πρώτο ήμισυ του 6ου αιώνα χαρακτηρίζεται από την ισορροπία δυνάμεων που δημιούργησε η ύπαρξη τεσσάρων βασιλείων: του μηδικού, του βαβυλωνιακού, του λυδικού και

Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΟΠΛΙΤΙΚΗΣ ΦΑΛΑΓΓΑΣ

του αιγυπτιακού. Αυτή η "διεθνής γεωγραφία" αποδείχθηκε πολύ ευνοϊκή για τα ελληνικά συμφέροντα, μια και δεν ανεδείκνυε μια μονοκρατορία. Ιδίως η ύπαρξη του λυδικού κράτους στη δυτική Μικρά Ασία ήταν ζωτικής σημασίας για την Ελλάδα, αφού η Λυδία, ως χώρος ενδιάμεσος, λειτούργησε σαν "φράγμα", κρατώντας μακριά από τους Έλληνες πρώτα τους Ασσυρίους και αργότερα τους Μήδους.

Όταν οι Λυδοί προσάρτησαν, επί Κροίσου (560-546 π.Χ.), τις ελληνικές πόλεις της ασιατικής ακτής, αυτές εναντιώθηκαν υποτονικά στη λυδική εξουσία, διότι ο Κροίσος φέρθηκε ήπια στους Έλληνες και υιοθέτησε πολλά στοιχεία από τον ελληνικό τρόπο ζωής, ενώ οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο λαών υπήρξαν αρμονικές και υψηλού επιπέδου. Έτσι εξηγείται και η στάση που τήρησαν οι μικρασιάτες Έλληνες κατά το λυδοπερσικό πόλεμο που επακολούθησε.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τη διεθνή ηρεμία και ισορροπία τάραξαν οι Πέρσες (γύρω στο 550 π.Χ.), όταν με ηγέτη τον Κύρο το Μεγάλο και προσεταιριζόμενοι τη μηδική αριστοκρατία επαναστάτησαν, ανέτρεψαν τον τελευταίο βασιλιά των Μήδων Αστυάγη και ίδρυσαν την περσική αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών. Γρήγορα τα άλλα τρία βασίλεια συσπειρώθηκαν εναντίον των Περ-

σών. Οι Πέρσες, έχοντας ρωμαλέο και επιθετικό πνεύμα, υπέταξαν το 546 π.Χ. τους Λυδούς. Η ήττα και η καταστροφή του πλούσιου (ως τα όρια του μυθικού) λυδικού βασιλείου ήταν ένα αναπάντεχο γεγονός, που προκάλεσε το φόβο των Ελλήνων της Μικράς Ασίας. Το "φράγμα" που τους προστάτευε από την Περσική αυτοκρατορία, δεν υπήρχε πια. Οι φόβοι τους ήταν πέρα ως πέρα βάσιμοι. Οι πόλεις της ασιατικής Ελλάδας, διασπασμένες, υπέκυψαν γρήγορα ή μία μετά την άλλη στο στρατηγό του Κύρου Αρπαγο, αποτελώντας πλέον τμήμα της περσικής αυτοκρατορίας. Στις ημέρες που ήρθαν οι μικρασιάτες Έλληνες νοστάλησαν τον πρόο, γενναίοδωρο και φιλέλληνα Λυδό μονάρχη.

Στη συνέχεια οι Πέρσες, ακολουθώντας μια πολιτική συνεχούς επέκτασης, κατέλαβαν (επί Κύρου) τη Βαβυλώνα (539 π.Χ.), ολόκληρη τη Μεσοποταμία, τη Συρία και την Παλαιστίνη. Επί Καμβύση προσάρτησαν την Αίγυπτο (525 π.Χ.) και την Κυρήνη. Ο περσικός επεκτατισμός συνεχίστηκε αμείωτος. Οσο μεγάλη σημασία είχε για τους Πέρσες η κατοχή της Αιγύπτου, για τη διασφάλιση του ελέγχου της Συρίας, τόσο ήταν και η αναγκαιότητα της κατοχής του ευρωπαϊκού χώρου που βρίσκεται κοντά στη Μικρά Ασία. Η κατάκτηση, λοιπόν, της ελληνικής χερσονήσου και της ευρύτερης περιοχής, θα ήταν το επόμενο βήμα των Περσών. Σχεδίασαν τέσσερις μεγάλες εκστρατείες κατά της Ευρώπης και της Ελλάδας: α) την εκστρατεία για την κατάκτη-

Ο Δαρείος Α' (ανάγλυφο στο ανάκτορο της Περσέπολης).

ση της Θράκης και της Σκυθίας - περιοχή της νότιας Ρωσίας μέχρι το δέλτα του Ιστρού (Δούναβη) (512 π.Χ. περίπου), β) την εκστρατεία για την κατάκτηση της Μακεδονίας (492 π.Χ.), γ) την εκστρατεία στο κεντρικό Αιγαίο και στην Αττική (490 π.Χ.) και δ) την εκστρατεία στην κεντρική Ελλάδα (480/79 π.Χ.).

Η ΙΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (500/499-494 π.Χ.)

Η εκστρατεία του Δαρείου Α' κατά των Σκυθών είχε ως αποτέλεσμα να περάσει υπό

Αναπαράσταση της μάχης του Μαραθώνα (Η. Schenck), την οποία, σύμφωνα με τον Πausανία, φιλοτέχνησε ο Πολύγνυτος σε συνεργασία με τον Μίκωνα και τον Πάναιο το 460 π.Χ. Το έργο, σε τρεις πίνακες (η συμπλοκή, η φυγή των Περσών και η μάχη γύρω από τα πλοία), ήταν τοποθετημένο στην Ποικίλη στοά των Αθηνών.

περσικό έλεγχο ολόκληρη η Θρακική χερσόνησος, από τον Στρυμόνα ως τις βόρειες παραλίες του Ελλησπόντου και της Προποντίδας, καθώς και οι δυτικές ακτές του Ευξείνου Πόντου ως το Δούναβη. Ετσι αυτές οι πλούσιες σε χρυσό και σιτηρά περιοχές περιήλθαν στους Πέρσες, που άσκησαν με την παρουσία τους μεγάλη πίεση στις ελληνικές αποικίες, παρεμποδίζοντας την ελεύθερη ε-

Ο ευπατριδής Μιλτιάδης, ο ένδοξος Μαραθωνομάχος, θεωρείται ως ο πρώτος μεγάλος στρατηγός της ευρωπαϊκής ιστορίας. Η τύχη όμως αυτού του ιδιοφυούς στρατηγού και δραστήριου πολιτικού, δεν ήταν ανάλογη της μεγάλης προσφοράς του προς την πατρίδα. Μετά από μια ατυχή επιχείρηση κατά της Πάρου, όπου τραυματίστηκε στο μηρό, κατηγορήθηκε για εγκληματική διαγωγή και καταδικάστηκε με το βαρύ πρόστιμο των 50 ταλάντων. Λίγο αργότερα έπαθε γάγγραινα στο πόδι του και πέθανε πικραμένος. Το πρόστιμο το πλήρωσε ο γιος του Κίμων.

μπορική δραστηριότητα. Οι συνέπειες ήταν ραγδαίες για πόλεις όπως η Μίλητος, που είχαν στενές εμπορικές σχέσεις με τους Έλληνες του Ευξείνου Πόντου. Το εμπόριο σιγά-σιγά πέρασε στα χέρια των Φοινίκων, οι οποίοι με ιδιαίτερα προνόμια υποσκέλισαν τους Ιωνες -που ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλλουν δυσανάλογους φόρους. Όλα αυτά δημιούργησαν συνθήκες "ασφυξίας" στις αγορές που είχαν παραδοσιακό ελληνικό ενδιαφέρον, επιφέροντας δραματικές συνέπειες και μεγάλη ζημιά στο ιωνικό εμπόριο.

Επιπρόσθετα, η στέρηση της πολιτικής ελευθερίας και της αυτονομίας των μικρασιατών Ελλήνων (που θεωρούσαν ως αυτονόητο, όπως κάθε Έλληνας, "το δικαίωμα να ζουν σύμφωνα με τους δικούς τους νόμους"), αναιρούσε τις βασικές επιδιώξεις και το λόγο ύπαρξης της πόλης-κράτους. Οι Πέρσες είχαν επιβάλει ένα φεουδαλικό τρόπο δια-

Η περικεφαλαία (κορινθιακού τύπου) του Μιλτιάδη, την οποία προσέφερε στο ιερό του Δία στην Ολυμπία, μάλλον μετά τη νίκη στο Μαραθώνα. Φέρει την επιγραφή "Μιλτιάδης ανέθηκεν τω Δί" (Μουσείο Ολυμπίας).

Αναπαράσταση ενός αρχαίου Έλληνα (τέλη του αι. π.Χ.) με τον αμυντικό οπλισμό του: 1) Κράνος, 2) Θώρακας, 3) Επιβραχιόνιο, 4) Ασπίδα, 5) Μίτρα, 6) Παραμηρίδιο, 7) Κνημίδα, 8) Επισφύριο, 9) Επιπόδιο, 10) Επιπήχιο.

κυβέρνησης, εγκαθιστώντας στις ελληνικές πόλεις Έλληνες κυβερνήτες που είχαν δείξει μεγάλη "αφοσίωση και πίστη" στο Μεγάλο Βασιλέα. Ελειπε η αφορμή για να καταλήξει ο ήδη υπάρχων βουβός αναβρασμός σε μια επανάσταση των Ιώνων κατά της περσικής δεσποτείας.

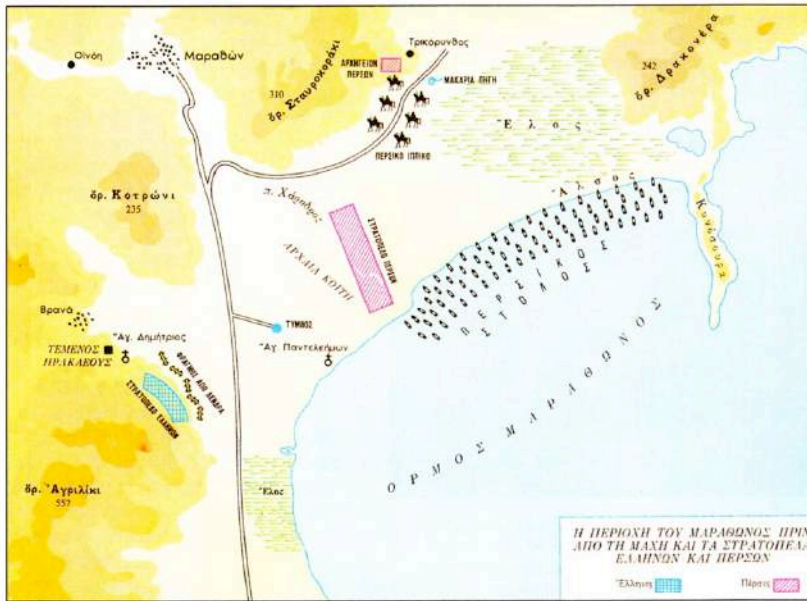
Κατά τις περιγραφές του Ηρόδοτου, η φιλοδοξία και τα προσωπικά κίνητρα του τύραννου της Μίλητου Αρισταγόρα έδωσαν την αφορμή για τις εξελίξεις. Ελπίζοντας ότι θα μεγαλώσει τη σφαίρα επιρροής του προς το κεντρικό Αιγαίο, έπεισε τους Πέρσες να οργανώσουν μια εκστρατεία εναντίον της Νάξου (περίπου 500 π.Χ.). Όταν η επιχείρηση απέτυχε ο Αρισταγόρας, φοβούμενος τη δυσμένεια του Πέρση βασιλέα, ξεσήκωσε τους Ιωνες σε επανάσταση: από πολλές πόλεις διώχθηκαν οι τύραννοι, εγκαθιδρύθηκαν δημοκρατικά πολιτεύματα και μέσα σε γενικό

ενθουσιασμό η επανάσταση εξαπλώθηκε ταχύτατα, γεγονός ενδεικτικό του υπολανάθοντος προεπαναστατικού κλίματος. Οι επαναστατημένοι Ιωνες δεν είχαν αυταπάτες. Γνώριζαν πολύ καλά πως ο ξεσηκωμός τους θα είχε τύχη μόνο αν η μητροπολιτική Ελλάδα τη θεωρούσε και δική της υπόθεση. Ήταν απαραίτητη λοιπόν η βοήθεια από τη μητρόπολη. Οι Έλληνες όμως δεν ήταν σε θέση να συγκροτήσουν μια κοινή πολιτική έναντι των μικρασιατών αδελφών τους. Η απάντηση στην έκκληση για βοήθεια ήταν αποκαρδιωτική: μόνο οι Αθηναίοι και οι Ερετριείς ανταποκρίθηκαν, στέλνοντας 20 και 5 πλοία αντίστοιχα.

Αν και η επανάσταση σημείωσε μερικές επιτυχίες, όπως η κατάληψη των Σάρδεων (499 π.Χ.) και μια ναυτική νίκη σε βάρος του φοινικικού στόλου στη Σαλαμίνα της Κύπρου, οι Πέρσες αργά, αλλά οργανωμένα, προχώρησαν στη βίαιη καταστολή της. Πρώτα ανέκτησαν την Κύπρο (497 π.Χ.) και στη συνέχεια επανέφεραν υπό τον έλεγχό τους τα Στενά, με αποτέλεσμα να υποκύψουν γρήγορα όλες οι πόλεις του Ελλησπόντου, της Προποντίδας και της Αιολίδας (περιοχή Τρωάδας) και στη συνέχεια της Ιωνίας. Το δράμα κορυφώθηκε με την άλωση της Μίλητου. "Η πολιτεία", που όπως γράφει ο Bengtson ήταν "το πιο πολυτίμητο μαργαριτάρι στο στέμμα των ιωνικών κοινοτήτων", αποκλεισμένη από στεριά και θάλασσα και σπαρασσόμενη από διχόνοιες, έριδες και προδοσίες, κατελήφθη με έφοδο και καταστράφηκε ολοσχερώς. Ο πληθυσμός μεταφέρθηκε στα Σούσα και εγκαταστάθηκε κοντά στις εκβολές του Τίγρη. Μέχρι και το τέλος της επόμενης χρονιάς (493 π.Χ.), όλες οι ελληνικές πόλεις είχαν υποταχθεί στους Πέρσες. Ο Δαρείος όμως, μεγάλος διπλωμάτης καθώς ήταν, φέρθηκε με ηπιότητα στις υπόλοιπες πόλεις, διατήρησε τα δημοκρατικά πολιτεύματα και δεν αύξησε τη φορολογία.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΔΟΝΙΟΥ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

Μετά την υποταγή της Ιωνίας ο Δαρείος έστειλε (το 492 π.Χ.) τον Μαρδόνιο, επικεφαλής ισχυρού στόλου, να επιβάλει την περσική

κυριαρχία στη Μακεδονία και τη Θράκη. Συγχρόνως περσικός στρατός πέρασε τον Ελλήσποντο και διασχίζοντας τη Θράκη και τη Μακεδονία υπέταξε όλα τα φύλα που συνάντησε στο πέρασμά του. Κατελήφθησαν η Θάσος και η Θράκη, ενώ η Μακεδονία τέθηκε πάλι υπό περσική κατοχή. Στη συνέχεια όμως ο στόλος έπεσε σε μεγάλη τρικυμία έξω από τη χερσόνησο του Αθωνα και καταστράφηκε. Αυτό το ναυτικό ατύχημα ακύρωσε τη συνέχεια της επιχείρησης, η οποία, κατά τον Ηρόδοτο, περιελάμβανε την τιμωρία της Αθήνας και της Ερέτριας και την "υποδούλωση" όσο το δυνατόν περισσότερων ελληνικών πόλεων.

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑ

Η καταστροφή της Μιλήτου και το τέλος της ιωνικής επανάστασης, η υποταγή της Θρακικής χερσονήσου και της Μακεδονίας (περιοχές ευαίσθητες για τα αθηναϊκά οικονομικά συμφέροντα), αλλά και τα νέα για τη ναυπήγηση ενός μεγάλου περσικού αποβατικού στόλου, προκάλεσαν μεγάλη αναστάτωση στην Αθήνα, καθώς ήταν πλέον φανερός ο ακόρεστος επεκτατισμός των Περσών. Μέσα σ' αυτή την κατάσταση εξελέγη επώνυμος άρχοντας για το έτος 493-492 π.Χ. ο Θεμιστοκλής, ο οποίος, ως υπέρμαχος της οργάνωσης ενός ισχυρού στόλου για την άμυνα της Αθήνας, υποστηριζόταν από την ε-

Όπλα που βρέθηκαν στο πεδίο της μάχης (ξίφος, αιχμές δόρατος και πεσσοί σφενδόνης).

μπορουνατική τάξη, δηλαδή την κατεξοχήν δημοκρατική δύναμη. Το ναυτικό πρόγραμμα του Θεμιστοκλή παραμερίστηκε πρόσκαιρα με την άφιξη, στην Αθήνα, του Εξόριστου Μιλτιάδη, ο οποίος, καταγόμενος από το μεγάλο γένος των Φιλαιδών, ήταν γνωστός για τις όχι και τόσο δημοκρατικές του ιδέες. Ο Μιλτιάδης έγινε αμέσως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης των Αθηναίων λόγω των γνώσεών του για τα περσικά στρατιωτικά θέματα (είχε υποχρεωθεί να λάβει μέρος στην εκστρατεία του Δαρείου κατά των Σκυθών, αλλά αργότερα έπεσε σε δυσμένεια λόγω της συμμετοχής του στην ιωνική επανάσταση) και κατά τις αρχαιρεσίες του 491 π.Χ. εξελέγη ως ένας από τους 10 στρατηγούς, μαζί με τον Αριστείδα.

Την ίδια εποχή ο Δαρείος είχε στείλει κατασκόπους και κήρυκες σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, για να βολιδοσκοπήσουν την κατάσταση και να δουν ποιοί Έλληνες ήταν έτοιμοι να δηλώσουν υποταγή (να προσφέρουν "γην και ύδωρ"). Η Αίγινα (που βρισκόταν από το 506 π.Χ. σε πόλεμο με την Αθήνα) και η Θήβα, φαίνεται πως αποδέχθηκαν τις προτάσεις του Δαρείου και "μήδισαν". Στην Αθήνα και τη Σπάρτη οι Πέρσες απεσταλμέ-

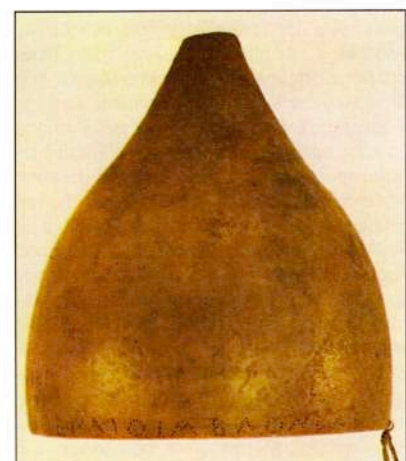
νοι εκτελέστηκαν.

Οι Αθηναίοι με την εκλογή του Μιλτιάδη είχαν επιλέξει να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες με τον παραδοσιακό τρόπο της οπλικής φάλαγγας. Ωστόσο η συμμετοχή των Λακεδαιμονίων ήταν κρίσιμη, μια και θεωρούντο αξεπέραστοι μαχητές. Οι Σπαρτιάτες μόλις είχαν εξέλθει από ένα νικηφόρο γι' αυτούς πόλεμο με τους Αργείους (494 π.Χ.) και αντιμετώπιζαν μια ασταθή εσωτερική κατάσταση. Στη Σπάρτη υπήρχε μια ζημιογόνος αντίθεση ανάμεσα στο δραστήριο βασιλιά Κλεομένη Α' και στον συμβασιλέα Δημόρατο (τον οποίο τελικά ο πρώτος εκθρόνισε), αλλά και ανάμεσα στον Κλεομένη και τους εφόρους, που δεν έβλεπαν με καλό μάτι την αύξηση του κύρους του. Ετσι η πόλη το 490 π.Χ. παρουσιάστηκε "μουδιασμένη" για δράση. Ο Δαρείος, έχοντας καλή πληροφόρηση, γνώριζε την κατάσταση στην Ελλάδα και έκρινε τη στιγμή κατάλληλη για να επιτεθεί.

ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ ΣΤΟ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Το θέρος του 490 π.Χ. οι Πέρσες στρατηγοί Δάτις και Αρταφέρνης, με έναν ισχυρό στρατό και με 600 τριήρεις, άνοιξαν πανιά από την Κιλικία προς το Αιγαίο. Τη Νάξο και άλλα νησιά των Κυκλάδων οι Πέρσες τα πέρασαν δια πυρός και σιδήρου, παίρνοντας μαζί τους ως ομήρους πολλά παιδιά. Φθάνοντας στην Εύβοια, μετά από πολιορκία έξι ημερών κατέλαβαν την Ερέτρια, την οποία κατέκαψαν και εξανδραπόδισαν τον πληθυσμό της ως αντίποινα για την καταστροφή των Σάρδεων. Λίγες μέρες μετά, διασχίζοντας το στενό και με οδηγό τον εξόριστο τύραννο Ιππία, οι Πέρσες αποβιβάστηκαν στην πεδιάδα του Μαραθώνα.

Στην Αθήνα οι στρατηγοί ήταν διχασμένοι. Μερικοί υποστήριζαν ότι δεν έπρεπε να δοθεί μάχη σε ανοικτό πεδίο γιατί ο εχθρός ήταν υπέρτερος και πρότειναν άμυνα στην Ακρόπολη. Ο Μιλτιάδης επέμενε να αντιμε-

Ένα από τα πολλά λάφυρα των Αθηναίων στο Μαραθώνα είναι και αυτό το κράνος (ανατολικού τύπου) με την επιγραφή "Δί, Αθηναίοι Μέδον Λαβόντες" (Μουσείο Ολυμπίας).

τωπίσουν σε μάχη εκ παρατάξεως τους Πέρσες στο Μαραθώνα, για δύο λόγους: αφενός είχε εμπιστοσύνη στην αξιοσύνη του Έλληνα οπλίτη και αφετέρου είχε βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι η αναθλητικότητα θα καλλιεργούσε κλίμα ηττοπάθειας και θα κλόνιζε το φρόνημα των Αθηναίων (ιδίως των τυραννόφιλων, που ήταν έτοιμοι να "μηδίσουν"). Σ' αυτήν την κρίσιμη ώρα φαίνεται πως θάρυναν πολύ τα λόγια του Μιλτιάδη προς τον πολέμαρχο Καλλίμαχο: "Από σένα εξαρτάται σήμερα Καλλίμαχε ή να υποδουλώσεις την Αθήνα ή να τη διατηρήσεις ελεύθερη (...) διότι έχει υπόψιν σου πως οι Αθηναίοι διατρέχουν το μεγαλύτερο κίνδυνο που αντιμετωπίσαν από τότε που χτίστηκε η Αθήνα (...) και αν εσύ ταχθείς με τη δική μου γνώμη τότε η πατρίδα σου θα μείνει ελεύθερη και η πρώτη πόλη στην Ελλάδα" (Ηρόδ. VI, 109, / μεταφρ. Ε. Πανέτσος). Ο Καλλίμαχος συμφώνησε και οι Αθηναίοι αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες στο Μαραθώνα. Επρεπε όμως να αντιμετωπίσουν μόνοι τους εισβολείς. Ο ημεροδρόμος Φειδιππίδης που είχε σταλεί στη Σπάρτη ζητώντας βοήθεια, επέστρεψε μόνο με μια υπόσχεση των Σπαρτιατών: λόγω θρησκευτικών ενδοιασμών, δεν μπορούσαν να έρθουν πριν από την πανσέληνο ("μή ου πλήρες εόντος του κύκλου"). Μόνο 1.000 Πλαταιείς, πιστοί στη συμμαχία τους με την Αθήνα, έσπευσαν στο Μαραθώνα και ενώθηκαν με τις αθηναϊκές δυνάμεις.

ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Η πεδιάδα του Μαραθώνα, όπου επρόκειτο να κριθεί το μέλλον της Αθήνας και της Ελλάδας, εκτείνεται κατά μήκος της δρεπανοειδούς γραμμής της παραλίας της Διακρίας, στο βορειοανατολικό τμήμα της οποίας βρίσκεται το ακρωτήριο Κυνόσουρα. Όμως και το ίδιο το μαραθωνικό πεδίο, έτσι όπως περιορίζεται στις υπόλοιπες πλευρές από λόφους, έχει δρεπανοειδές σχήμα. Η πεδιάδα, πλάτους 3 και μήκους 9 χιλιομέτρων, περιβάλλεται στις τρεις πλευρές από λόφους που αποτελούν συνέχεια της Πεντέλης και της Πάρνηθας. Ειδικότερα ο χώρος ορίζεται από τα εξής όρη: προς Βορρά από το Σταυροκοράκι, προς Δυσμάς από το Κοτρώνι και προς Νότο από το Αγριλίκι. Στο ΒΑ τμήμα της πεδιάδας υπήρχε εκτεταμένο έλος, ενώ ένα μικρότερο βρισκόταν ΝΔ, ανάμεσα στο όρος Αγριλίκι και στην παραλία. Η πεδιάδα κοβόταν στη μέση από το χείμαρρο Χάραδρο. Δύο οδικές αρτηρίες οδηγούν από τον Μαραθώνα στην Αθήνα. Ο κύριος, με ανατολική κατεύθυνση, περνά μέσα από την Παλλήνη, ανάμεσα στον Υμηττό και την Πεντέλη. Ένας δευτερεύων, δυσκολότερος, περνά από το δήμο της Κηφισιάς και διχάζεται, οδηγώντας από το ένα μέρος προς το σημερινό Μαραθώνα και από το άλλο προς το χωριό Βρανά.

Οι Πέρσες αποβιβάστηκαν στην αμμώδη παραλία του Σχοινιά, στο βορειοδυτικό μυχό του κόλπου, όπου υπήρχε ένα μεγάλο δάσος από πεύκα. Τράβηξαν τα πλοία τους έξω και ε-

Μάχη Έλληνα οπλίτη με Πέρση. Η εμφάνιση διαφορά στον οπλισμό, ήταν ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για την επιτυχία των Ελλήνων στη μάχη του Μαραθώνα.

τοίμασαν εκεί το στρατόπεδό τους. Επέλεξαν το Μαραθώνα διότι, όπως γράφει ο Ηρόδοτος, "το μέρος ήταν κατάλληλο για τους ελιγμούς του ιππικού και πλησίον της Ερέτριας" (VI, κεφ. 102 / μεταφρ. Ε. Πανέτσος). Ίσως όμως συνέτεινε και το γεγονός ότι οι κάτοικοι της περιοχής ήταν πιστοί στην οικογένεια των τυράννων και οι Πέρσες ήλπιζαν ότι θα έβρισκαν υποστήριξη λόγω της παρουσίας του Ιππία.

Σε ό,τι αφορά τη θέση όπου στρατοπέδευσαν οι Αθηναίοι, η στρατιωτική μελέτη του χώρου υποδεικνύει ως καταλληλότερη τοποθεσία το αντέρεισμα που δημιουργείται από τις ανατολικές υπώρειες του όρους Αγριλίκι προς νότο του χωριού Βρανά. Το ύψωμα παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα, επιθετικά και αμυντικά. Υπήρχε νερό και οι Αθηναίοι θα μπορούσαν να ελέγχουν την κοιλάδα του Αυλώνα, αλλά και τον ορεινό δρόμο προς την Αθήνα. Ακόμα από εκείνα τα υψώματα επέπτευαν εύκολα τις κινήσεις των Περσών και ήταν ιδανική θέση για επίθεση κατά του εχθρού την κατάλληλη στιγμή. Η μάχη διεξήχθη στην ομαλή τοποθεσία όπου βρίσκεται ο τύμβος (σωρός) των πεσόντων Αθηναίων.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Οι παράγοντες ψυχολογία και ηθικό ήταν αναμφισβήτητα με το μέρος των Περσών. Το περσικό εκστρατευτικό σώμα είχε αποβιβάσει στο Μαραθώνα διακατεχόμενο από ένα αλαζονικό αίσθημα υπεροχής, που πήγαζε από τη δύναμη της αχανούς αυτοκρατορίας τους, αλλά και από τις πρόσφατες νίκες σε βάρος των Ελλήνων. Οι αδύναμοι ετίσις αντίστασης στη Νάξο και την Ερέτρια τους είχαν πείσει για την προοπτική μιας σίγουρης επιτυχίας απέναντι στους Αθηναίους. Επίσης το πολυπληθές στρατεύματά τους, αλλά ίσως και κάποιες συνηθειές με τυραννόφιλους

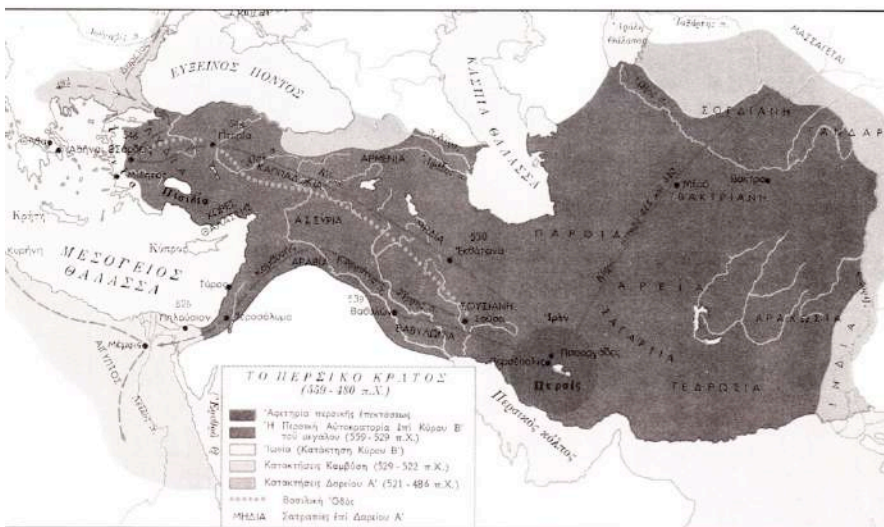
στην Αθήνα για πιθανό "μηδισμό", συνέθεταν μια μάλλον υπεραιτιόδοξη ατμόσφαιρα στο περσικό στρατόπεδο, η οποία εδραιώθηκε ακόμη περισσότερο μετά την άφιξη των Αθηναίων στο χώρο, καθώς αυτοί απέφυγαν μερικές ημέρες να αναλάβουν δράση και παρέμειναν στρατοπεδευμένοι στις παρειές του όρους Αγριλίκι.

Στο Μαραθώνα όμως τον αποφασιστικό ρόλο είχαν τελικά όχι τόσο η ποσοτική υπεροχή του δεσποτικά καθοδηγούμενου περσικού στρατού, όσο τα ανεξάντλητα αποθέματα ψυχικής και πνευματικής δύναμης της ελεύθερης προσωπικότητας του Αθηναίου οπλίτη, αλλά και η ιδιοφυής και έμπειρη μορφή ενός ηγήτορα, του Μιλτιάδη. Ο Μιλτιάδης γνώριζε τον τρόπο με τον οποίο πολεμούσε ο εχθρός (σύνθεση, οπλισμός, στρατιωτικό δόγμα, τακτική) και είχε ένα σπουδαίο προσόν: μπορούσε να μετατρέψει την έλλειψη βούλησης, την ηττοπάθεια και τη φυγομαχία των στρατιωτών του σε πάθος και όψατο πείσμα για νίκη και επιτυχία. Το ότι επικράτησε τελικά στους Αθηναίους η άποψη να σπεύσουν προς συνάντηση του εχθρού στο Μαραθώνα, γνωρίζοντας το πλήθος και τη φήμη του ως αήττητου, δείχνει ότι εκείνες τις δραματικά δύσκολες ώρες επικρατούσε στον αθηναϊκό δήμο υψηλό φρόνημα ως προς την αντιμετώπιση κάθε κινδύνου για την προάσπιση της κοινής ελευθερίας. Η ταραχή που προκάλεσε στους Αθηναίους η νωθρή απάντηση των Σπαρτιατών, μετριάστηκε από τον ενθουσιασμό λόγω της αιφνίδιας άφιξης των Πλαταιέων οπλιτών, οι οποίοι ήρθαν με όλη τους τη δύναμη, πανστρατιά, αυθόρμητα να αγωνιστούν στο πλευρό των Αθηναίων ("Αθηναίοις δέ τεταγμένοι εν τεμένει Ηρακλέος επήλθον βοηθέοντες Πλαταιέες πανδημει", Ηρόδ., VI, 108).

ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Έλληνες

Η συνολική ελληνική δύναμη δεν ξεπερνούσε τις 11.000 βαριά οπλισμένους πεζούς. Από αυτούς 10.000 ήταν οι Αθηναίοι, συγκροτημένοι σε 10 φυλές των 1.000 ανδρών (ηλικίας μεταξύ 19 και 59 ετών), και 1.000 οι Πλαταιείς. Ιππικό δεν υπήρχε. Επιτελικό όργανο του αθηναϊκού στρατού ήταν το "πολεμικό συμβούλιο", το οποίο συγκροτούσαν ο πολέμαρχος και οι 10 στρατηγοί (ένας από κάθε φυλή). Πολέμαρχος είχε εκλεγεί ο Καλλίμαχος ο Αφιδναίος, της Λεοντίδας φυλής. Από τους στρατηγούς γνωρίζουμε τα ονόματα του Μιλτιάδη και του Αριστεΐδη, ενώ πρέπει να θεωρηθεί πιθανή η εκλογή του Ξανθίππου και του Θεμιστοκλή. Τη διοίκηση των επιχειρήσεων είχε επί μία ημέρα ένας από τους 10 στρατηγούς, στην πράξη όμως την αρχιστρατηγία την είχε ο Μιλτιάδης, όπως προκύπτει από την περιγραφή του Ηροδότου: "οι στρατηγοί... κάθε φορά που ερχόταν η σειρά της αρχηγίας της ημέρας για τον καθένα, την παχωρούσαν στον Μιλτιάδη" (Ηρόδ. VI, 110).

Η περσική αυτοκρατορία με τις διαδοχικές της επεκτάσεις κατά το διάστημα 559-492 π.Χ.

Πέρσες

Ο περσικός στρατός, αν και δεν γνωρίζουμε ακριβή αριθμό, ήταν σίγουρα πολυπληθέστερος του ελληνικού. Ο Ηρόδοτος αναφέρει μόνο πως ήταν μεγάλος σε αριθμό και πολύ καλά εξοπλισμένοι ("πεζόν στρατόν πολλόν τε και ευεσκευασμένον"). Επίσης αναφέρει 600 πλοία ως αποβατικό στόλο και άγνωστο αριθμό ιππασμάτων πλοίων. Μεταγενέστερες πηγές ανεβάζουν τους Πέρσες πεζούς σε 600.000 (Ιουστίνος) και 300.000 (Πασανίας), που είναι αριθμοί υπερβολικοί. Νεώτεροι ιστορικοί (Busolt, Glotz), λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο βάθος των 50 ζιγών με το οποίο συνήθιζαν να παρατάσσονται οι Πέρσες και δεδομένου ότι το πλάτος της παράταξης τους στο Μαραθώνα πρέπει να ανήλθε σε 1.100 περίπου άνδρες (μια και είχε, κατά τον Ηρόδοτο, το ίδιο μήκος με την ελληνική), προκύπτει ότι ο περσικός στρατός ανερχόταν σε 45-50.000 άνδρες. Τη δύναμη αυτή συμπλήρωναν περίπου 1.000-2.000 ικανότατοι Πέρσες ιππείς.

Σε ό,τι αφορά τον οπλισμό του Πέρση πεζού, αυτός περιλάμβανε ένα ισχυρό τόξο μήκους 1,2 m, με μεγάλο μεγέθους φαρέτρα στον αριστερό ώμο και βέλη με μεγάλο βεληνεκές (150 m περίπου), καθώς και ένα δόρυ μήκους 2 m και ένα μικρό μονόστομο ξίφος ("ακινάκης") ή ένα μικρό πέλεκυ ("σαγαρίς"). Ο Πέρσης πεζός ήταν κατάλληλος περισσότερο για φραγμούς "πυρός" και όχι τόσο για μια "εκ του συστάδην" μάχη, υστερούσε δε εμφανώς σε σύγκριση με τον βαριά οπλισμένο Έλληνα πεζό.

ΑΝΑΜΟΝΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΧΗ

Οι Αθηναίοι έφτασαν στο Μαραθώνα στις 8 του μηνός Αυγούστου του 490 π.Χ. Για έξι περίπου ημέρες οι δύο στρατοί στέκονταν αντιμέτωποι, χωρίς κανείς να αναλάβει σοβαρή επιθετική πρωτοβουλία. Οι Πέρσες προχώρησαν σε σποραδικούς ακροβολισμούς, προκα-

λώντας τους Αθηναίους σε μάχη, και κινήθηκαν καταλαμβάνοντας μια προωθημένη θέση κοντά στο χειμάρρο Χάραδρο. Οι Αθηναίοι όμως δεν αντέδρασαν. Η προδοτική παράδοση της Ερέτριας και οι πληροφορίες για διχογνωμίες και διχονοίες στον αθηναϊκό στρατό, όπως και μέσα στην ίδια την Αθήνα, εμπέδωσαν στους Πέρσες την άποψη πως ήταν ζήτημα λίγου χρόνου για να οδηγηθούν οι Αθηναίοι σε έναν "έντιμο συμβιβασμό παράδοσης". Ο όγκος του στρατού τους και η αυτοπεποίθηση του ισχυρού άφησε τους εισβολείς αδρανείς, ενώ θα μπορούσαν με ένα μέρος του στόλου τους και του στρατού τους να κατευθυνθούν στην Αθήνα, αναγκάζοντας τους Αθηναίους να διασπάσουν τη (σε κάθε περίπτωση μικρή, συγκριτικά) δύναμή τους. Σε ό,τι αφορά τους Αθηναίους, η καθυστέρηση των έξι ημερών δεν σφειλόταν σε όσα νόμιζαν οι Πέρσες, αλλά σε σχεδιασμούς του αρχιστράτηγου Μιλτιάδη που έκριναν την έκβαση της μάχης.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΜΙΛΤΙΑΔΗ ("ΑΜΥΝΤΙΚΟΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΜΑΧΗ")

Ο Μιλτιάδης κλήθηκε στη μάχη αυτή να εφαρμόσει πρωτόγνωρη και στη σύλληψη και στην εκτέλεση τακτική, με σκοπό να εξουδετερώσει τα πλεονεκτήματα του αντιπάλου και να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα του φίλιου στρατού. Οι Πέρσες πλεονεκτούσαν σε τρεις βασικούς τομείς: Διέθεταν συντριπτική δύναμη κρούσης, αξιόμαχο ιππικό και μεγάλο αριθμό τοξευμάτων. Μειονεκτούσαν στον ατομικό (ιδίως αμυντικό) οπλισμό και στη σώμα με σώμα μάχη. Σ' αυτά τα δύο πλεονεκτούσαν κατά πολύ οι Αθηναίοι οπλίτες. Έτσι ο Μιλτιάδης οργάνωσε όλο του το σχέδιο με βάση την υπεροχή της φάλαγγας οπλιτών, η οποία όμως έπρεπε να δράσει κατά τρόπο συγκεντρωτικό, συμπαγώς. Πιθανές εφορμή-

σεις του περσικού ιππικού και το πλήθος των τοξευμάτων καθιστούσαν δύσκολη τη συνοχή της φάλαγγας. Γι' αυτό ήταν απαραίτητο να εξουδετερωθούν τόσο το ιππικό, όσο και τα τοξεύματα.

Κατά τις έξι ημέρες της φαινομενικής απραξίας ο Μιλτιάδης συνέταξε το βασικό του σχέδιο μάχης και περίμενε την κατάλληλη στιγμή. Κρίσιμη ήταν η ελαχιστοποίηση της απόστασης που χώριζε τους δύο στρατούς. Σταδιακά προώθησε τις αθηναϊκές γραμμές προς τη θάλασσα και προσδοκούσε κάποια αποχώρηση, από το ευρύτερο πεδίο, του περσικού ιππικού. Όταν ξαφνικά, το προηγούμενο από τη μάχη βράδυ, ίωνες αυτόμολοι ειδοποίησαν τους Αθηναίους ότι το περσικό ιππικό, για άγνωστο σε μας λόγο, είχε απομακρυνθεί, ο Μιλτιάδης άδραξε την ευκαιρία που περίμενε και διέταξε τους στρατιώτες να παραταχθούν γρήγορα για μάχη.

Οι Αθηναίοι, βαριά οπλισμένοι, έπρεπε να διανύσουν τροχάδην μια απόσταση 1.500 μέτρων (οκτώ στάδια), προκειμένου να περάσουν με τις λιγότερες απώλειες μέσα από τη "βροχή" των περσικών τοξευμάτων. Μερικοί ιστορικοί αντέκρουσαν την άποψη πως οι Αθηναίοι διένυσαν τρέχοντας όλη την απόσταση, λόγω του βαρέος οπλισμού τους. Όμως αρκεί κάποιος να δει αγάλματα της εποχής για να κατανοήσει τις δυνατότητες των ανδρών εκείνων, οι οποίοι, γυμνασμένοι από νεαρή ηλικία στις παλαιότερες και στα γυμνάσια, είχαν "χτίσει" ρωμαλέα σώματα, ανταποκρινόμενα στις απαιτήσεις μιας μάχης σώμα με σώμα - στην οποία νικητής αναδεικνυόταν ο πιο δυνατός και ο άρτια εκπαιδευμένος. Η φόρτιση της στιγμής ήταν τέτοια που έδωσε "φερόν" στους μαχητές της ελευθερίας, καθώς το πολεμικό μένος και η συνειδηση για το τι διακυβευόταν λειτουργήσαν ενισχυτικά, ώστε να εκδηλωθούν τεράστιες σωματικές και ψυχικές δυνάμεις.

Ο Μιλτιάδης, έχοντας βρει λύσεις για τα δύο πολύ σημαντικά εμπόδια, είχε να επιλύσει και το πρόβλημα της αριθμητικής υπεροχής των Περσών. Ο μεγάλος στρατηγός εφάρμοσε μια τακτική που του έδωσε τη δυνατότητα να εξανεμίσει την υπεροπλία του αντιπάλου και τελικά να τον νικήσει βάσει ενός προκαθορισμένου σχεδίου, με ακρίβεια "άσκησης επί χάρτου". Χωρίς να καταργήσει την παραδοσιακή παράλληλη διάταξη μάχης, καινοτόμησε εφαρμόζοντας για πρώτη φορά στο πεδίο μάχης τον τακτικό αιφνιδιασμό. Θεωρώντας τα δύο στρατεύματα ως ένα "σύστημα αντίρροπων δυνάμεων", κατάφερε να νικήσει τον εχθρό στο πιο ισχυρό του σημείο, στο κέντρο. Το σχέδιο μάχης του Μιλτιάδη προέβλεπε τα εξής: η αθηναϊκή παράταξη, με ενισχυμένες τις πτέρυγες, θα αποκτούσε τοπική υπεροχή και θα διέλυε τα άκρα της περσικής παράταξης. Το περσικό κέντρο, απομονωμένο χωρίς τα πλευρικά του στηρίγματα, θα υποχρεωνόταν να αντιμετωπίσει ισχυρότερες αθηναϊκές δυνάμεις συγχρόνως από δύο πλευρές: από το μέτωπο (αντεπιτιθέμενο αθηναϊκό κέντρο) και από τα ώτα (συνενωμένες αθηναϊκές πτέρυγες).

Η ΜΑΧΗ

Τα ξημερώματα (γύρω στις 5.30) της 14ης Αυγούστου 490 π.Χ. (30η αττικού μηνός Εκατομβαιώνος του τρίτου έτους της 72ης Ολυμπιάδας, επί επώνυμου Αθηναίου άρχοντα Φαινίππου), οι Αθηναίοι παρατάχθηκαν για μάχη. Βλέποντάς τους έπραξαν το ίδιο και οι Πέρσες, αν και κάπως αιφνιδιασμένοι.

ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Στρατός Αθηναίων

Η αθηναϊκή γραμμή του μετώπου έλαβε την ακόλουθη μορφή: Στο δεξιό κέρασ, με επικεφαλής τον πολέμαρχο Καλλιμαχο, παρατάχθηκαν οι τέσσερις πρώτες φυλές, σε βάθος 8 ζυγών και σε μήκος μετώπου 500 m (125 m η κάθε φυλή). Οι επόμενες δύο φυλές, με βάθος 4 ζυγών και μήκος μετώπου επίσης 500 m, κατέλαβαν το κέντρο. Ακολουθούσαν οι τέσσερις τελευταίες αθηναϊκές φυλές, οι οποίες μαζί με τους Πλαταιείς αποτέλεσαν το αριστερό κέρασ, με βάθος 8 ζυγούς και μήκος μετώπου 625 m. Όλη η γραμμή του μετώπου ξεπερνούσε τα 1.600 m και ήταν ίση με την περσική ("το στρατόπεδον εξισούμενον τω Μηδικῷ στρατοπέδω", Ηρόδ. VI, 111).

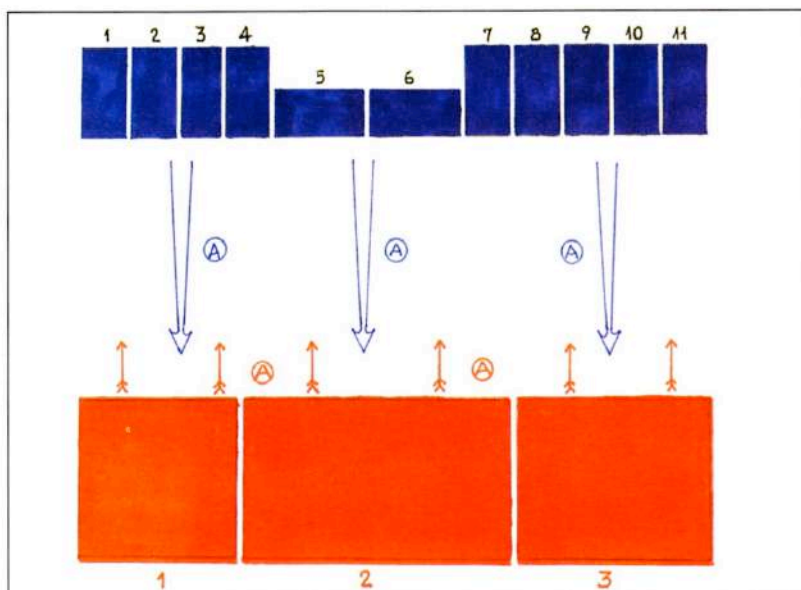
Στρατός Περσών

Οι Πέρσες έσπευσαν και έλαβαν θέση απέναντι από την αθηναϊκή παράταξη και με αντίστοιχο μήκος μετώπου, δηλαδή περίπου 1.600 m. Πληροφορίες για την παράταξή τους δεν υπάρχουν, εκτός από το ότι στο κέντρο ήταν παραταγμένοι οι Σάκαι, επίλεκτοι του περσικού στρατού. Πάντως η περσική παράταξη είχε το ίδιο μεγάλο βάθος (50 περίπου ανδρών) σε όλο της το μήκος.

Α' ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Οι Αθηναίοι, αμέσως μόλις παρατάχθηκαν και αφού ολοκλήρωσαν τις καθιερωμένες πριν από τη μάχη θυσίες, που φάνηκαν ευοίωνες ("τα σφάγια εγένετο καλά" Ηρόδοτος), έδωσαν το σύνθημα της εφόδου. Μια "μεταλλική" ανθρώπινη μάζα 11.000 ανδρών άρχισε να κινείται γοργά, στην αρχή αθόρυβα και ύστερα με αλαλαγμούς και ιαχές, πάνω στους έκπληκτους Πέρσες. Το θήμα τους μεταβλήθηκε σε τροχάδην χωρίς να χάσουν το συγχρονισμό και τη συμπαγή τάξη της φάλαγγας. Ο φόβος των πρώτων μέτρων έδωσε τη θέση του σ' ένα "διονυσιακό" ενθουσιασμό, που μετέτρεψε τον απλό πολεμιστή, τον υπερασπιστή των όσων και των ιερών, σε ήρωα. Οι Πέρσες, αποσβολωμένοι, έμειναν άβουλοι να κοιτάζουν το θέαμα. Σκέφτηκαν πως σίγουρα κάποια τρέλα είχε κτυπήσει τους Έλληνες, που τους οδηγούσε προς την άβυσσο της καταστροφής - για να έρχονται έτσι, ολιγάριθμοι, χωρίς ιππικό και τοξότες.

Με σφιγμένα τα δόντια, όταν έφτασαν σε απόσταση βολής τόξου από τους Πέρσες, οι Αθηναίοι και οι Πλαταιείς, επιστρατεύοντας όλες τους τις σωματικές και ψυχικές δυνά-

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΑΡΑΘΩΝΑ - ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΡΞΗ Α' ΦΑΣΗΣ
(14 Αυγούστου 490 π.Χ.)

Αρ.	ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ	ΔΥΝΑΜΕΙΣ	Αρ.	ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΕΡΣΩΝ	ΔΥΝΑΜΕΙΣ
1. 2. 3. 4.	ΔΕΞΙΟ ΚΕΡΑΣ Οι 4 πρώτες αθηναϊκές φυλές με επικεφαλής τον Καλλιμαχο.	4.000 περίπου	1.	ΑΡΙΣΤΕΡΟ ΚΕΡΑΣ Πέρσες πεζοί.	;
5. 6.	ΚΕΝΤΡΟ Οι 2 αραιωμένες αθηναϊκές φυλές με επικεφαλής τον Αριστείδη.	2.000 περίπου	2.	ΚΕΝΤΡΟ Σάκες και Πέρσες επίλεκτοι πεζοί.	;
7. 8. 9. 10. 11.	ΑΡΙΣΤΕΡΟ ΚΕΡΑΣ Οι 4 τελευταίες αθηναϊκές φυλές. Πλαταιείς	4.000 περίπου 1.000	3.	ΔΕΞΙΟ ΚΕΡΑΣ Πέρσες Πεζοί.	;
ΣΥΝΟΛΟ		11.000	ΣΥΝΟΛΟ		45.000 περίπου

Σημ.: Στη δύναμη των Περσών πρέπει να συνηπολογιστεί και ένας αριθμός 2.000 περίπου ιππέων, που όμως δεν έλαβαν μέρος στη σύγκρουση.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΝΑΡΞΗΣ Α' ΦΑΣΗΣ

ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ	ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΕΡΣΩΝ
Α. Ο Μιλτιάδης διατάσσει γενική επίθεση και η ελληνική φάλαγγς ορμά με ταχύ βήμα κατά των Περσών.	Α. Οι Πέρσες, χωρίς να κινηθούν, εξαπολύουν καταγισμό βελών όταν οι Έλληνες φτάνουν σε απόσταση βολής τόξου (150 μ.).

Δ. Γαρουφαλής, 1997

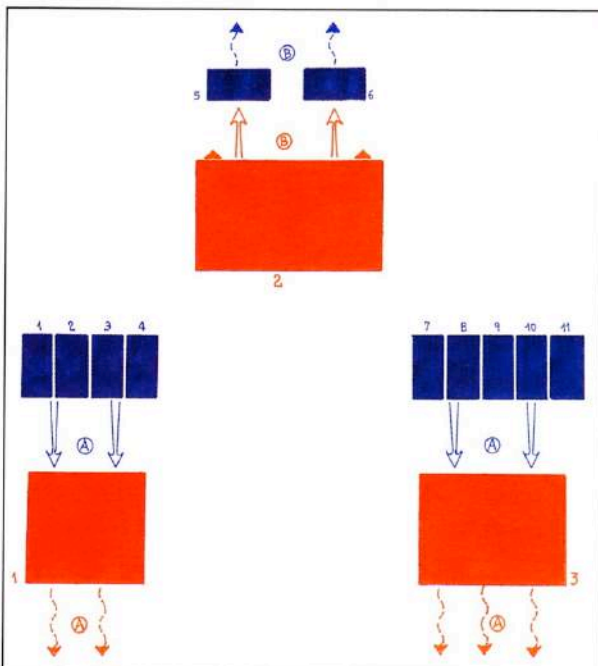
μεις, βάλθηκαν να τρέχουν γρηγορότερα για να περάσουν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν μέσα από την καταιγίδα των περσικών βελών που έπεφτε ασταμάτητα. Χωρίς σοβαρές απώλειες και με καρφωμένα βέλη στις μεγάλες στρογγυλές ασπίδες τους οι Έλληνες, έχοντας διανύσει 1.500 μέτρα, έπεσαν με φοβερή σφοδρότητα πάνω στις περσικές γραμμές.

Μια σκληρή μάχη άρχισε τότε σε όλο το

μήκος του μετώπου. Στο κέντρο, εκεί όπου πολεμούσαν οι επίλεκτοι Πέρσες και Σάκες, νικούσαν οι "βάρβαροι", καθώς είχαν μεγάλο βάθος ανδρών. Οι δύο ασθενέστερες αθηναϊκές φυλές, ύστερα από σκληρό αγώνα και βάσει του σχεδίου μάχης, άρχισαν οργανωμένα και καρτερικά να συμπίπτουν προς τη μεσόγαια, καταδιωκόμενες από το περσικό κέντρο.

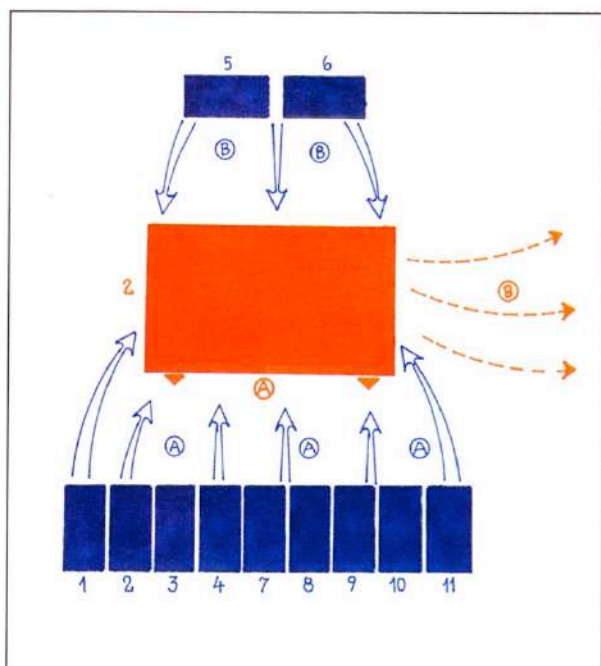
Κατά το χρονικό διάστημα που το ισχυρό

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΑΡΑΘΩΝΑ - Α' ΦΑΣΗ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)
(14 Αυγούστου 490 π.Χ.)

ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ	ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΕΡΣΩΝ
<p>A. Αθηναίοι και Πλαταιείς νικούν στις δύο πτέρυγες και αναγκάζουν τους Πέρσες σε υποχώρηση.</p> <p>B. Οι δύο αθηναϊκές φυλές του ελληνικού κέντρου, καταδιωκόμενες από το ισχυρότατο περσικό κέντρο, συμπύσσονται προς την τοποθεσία Βρανά.</p>	<p>A. Οι νικημένες πτέρυγες των Περσών τρέπονται σε φυγή.</p> <p>B. Το επίλεκτο περσικό κέντρο καταδιώκοντας το αντικρινό αθηναϊκό χάνει την επαφή με τα πλευρικά του στηρίγματα και απομονώνεται.</p>
Δ. Γαρουφαλής	

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΑΡΑΘΩΝΑ - Β' ΦΑΣΗ
(14 Αυγούστου 490 π.Χ.)

ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ	ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΕΡΣΩΝ
<p>A. Οι δύο ελληνικές πτέρυγες πραγματοποιώντας ελιγμό αντιστροφής και συνένωσης σε ένα ενιαίο σώμα επιτίθενται κατά του περσικού κέντρου.</p> <p>B. Το συμπυκνωμένο ελληνικό κέντρο περνά στην αντεπίθεση χτυπώντας τους Πέρσες.</p>	<p>A. Οι Πέρσες, έχοντας εκτελέσει με διασύντη ελιγμό αντιστροφής, προσηθούν να αποκρούσουν την επίθεση από τα νότια τους της συνενωμένης ελληνικής φάλαγγας.</p> <p>B. Οι Πέρσες επίλεκτοι, κυκλωμένοι και θαλλόμενοι εκατέρωθεν, αποδεκατίζονται. Η περσική παράταξη καταρρέει και υποχωρεί άτακτα καταδιωκόμενη από τους Έλληνες.</p>
Δ. Γαρουφαλής	

περσικό κέντρο ήταν απασχολημένο με την αντιμετώπιση του ασθενούς αθηναϊκού, στα άκρα των πτερύγων Αθηναίοι και Πλαταιείς έσπασαν τις γραμμές του εχθρού και συνέτριψαν κάθε αντίσταση ("το δε κέραν εκάτερον ενίκων Αθηναίοι τε και Πλαταιείς"). Οι πρώτες σειρές των περσικών ζυγών ανατράπηκαν

και έπεσαν στους πίσω ζυγούς, που μέσα σε πανικό και αναταραχή υποχρεώθηκαν σε άτακτη φυγή προς τη θάλασσα και τα πλοία. Οι νικητές Αθηναίοι και Πλαταιείς άφησαν τους Πέρσες να φύγουν χωρίς να δώσουν συνέχεια στη νίκη τους. Ο πρώτος αντικειμενικός σκοπός του σχεδίου του Μιλτιάδη είχε επι-

τευχθεί: με την εξουδετέρωση των δύο περσικών πτερύγων ο περσικός στρατός είχε ελαττωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό (απέμεινε τώρα στο πεδίο της μάχης λιγότερο από το μισό της αρχικής περσικής στρατιάς), ενώ το επίλεκτο περσικό κέντρο είχε τώρα να αντιμετωπίσει το αθηναϊκό κέντρο (το οποίο, παρά τις απώλειες, εξακολουθούσε να είναι αξιόμαχο) και τις δύο πτέρυγες των Αθηναίων και των Πλαταιέων, που αποτελούσαν και το μεγαλύτερο τμήμα του αρχικού ελληνικού στρατού.

Β' ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Το αραιότερο ελληνικό κέντρο, του οποίου επικεφαλής (κατά ορισμένους ιστορικούς) ήταν ο στρατηγός Αριστείδης, με απώλειες αλλά συντεταγμένο είχε καταφέρει να "τραβήξει" το νικηφόρο περσικό κέντρο προς την περιοχή του Βρανά. Ο Μιλτιάδης έθεσε τότε σε εφαρμογή τη δεύτερη φάση του σχεδίου του. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ηρόδοτος, οι νικητές Αθηναίοι και Πλαταιείς, αφού κατέκοψαν τα επέναντί τους περσικά τμήμα-

Στο μικρό Θησαυρό, δωρικού ρυθμού, που έκτισαν οι Αθηναίοι ως ευχαριστήριο προς τον Απόλλωνα, τοποθέτησαν τα λάφυρα και τα τρόπαια από τη μάχη του Μαραθώνα (εδώ αναπαράσταση του Θησαυρού με τα περσικά λάφυρα). Στην κρηπίδα χάραξαν την επιγραφή: "Αθηναίοι τω Απόλλωνι από Μέδον ακροθίνια τες Μαραθώνι μάχης" (Αναπαράσταση Κ. Ηλιάκης).

τα, δεν τα καταδίωξαν παρά τα άφησαν να φύγουν ("το μεν τετραμμένον των βαρβάρων φεύγειν έων"), εκτελώντας δε ελιγμό συνένωσης δύο κεράτων σε μία ενιαία ισχυρή φάλαγγα 9.000 οπλιτών ("συναγαγόντες τα κέρα αμφότερα") έπεσαν με ταχύτητα πάνω στο περσικό κέντρο, που μόλις είχε προβεί σε μερικό ελιγμό αντιστροφής για να αντιμετωπίσει την επερχόμενη από τα νότια του αντίπαλη φάλαγγα.

Η μάχη που ακολούθησε ήταν πεισματώδης και φονικότατη. Οι Πέρσες επίλεκτοι, ενθαρρυνόμενοι από τη μέχρι εκείνη τη στιγμή έκβαση της μάχης, μάχονταν με εφάμιλλη των Ελλήνων γενναioτητα και μάλιστα για μικρό διάστημα αποτελεσματικά, καθώς ήταν οι καλύτεροι των Περσών, άριστα εκπαιδευμένοι και οι καλύτερα εξοπλισμένοι, παρά δε την κατάρρευση του υπολοίπου στρατεύματος διατηρούσαν ελαφρά αριθμητική υπεροχή. Ο αιφνιδιασμός τους όμως και το ότι βρέθηκαν μεταξύ δύο "πυρών", μια και οι καταδικωμένες αθηναϊκές φυλές είχαν ήδη προβεί στην αντεπίθεση, άφησαν ελάχιστες δυνατότητες αποτελεσματικής απόκρουσης της ανελέητης πίεσης της ελληνικής οπλιτικής φάλαγγας.

Οι Πέρσες, ηρωικά μαχόμενοι, έπεφταν κατά εκατοντάδες, σκεπάζοντας με τα κορμιά τους το πεδίο της μάχης. Έτσι "ενίκων οι Αθηναίοι" στο αριστερό άκρο και το κέντρο της ελληνικής παράταξης. Στο δεξιό ελληνικό κέρασ οι εκεί μαχόμενοι Πλαταιείς δεν κατάφεραν να κάμψουν την αντίσταση των απέναντί τους Περσών. Όταν κατέρρευσαν τα υπόλοιπα τμήματα του περσικού μετώπου, χιλιάδες Πέρσες, στην απεγνωσμένη τους προσπάθεια να σωθούν, έπεσαν πάνω στο αριστερό τους, παρασύροντάς το κι αυτό. Ακολούθησε γενική φυγή και άτακτη υποχώρηση των Περσών προς τα πλοία.

"Η ΜΑΧΗ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΛΟΙΑ"

Αν και η δεύτερη φάση του σχεδίου του Μιλτιάδη είχε στεφθεί από απόλυτη επιτυχία, ο περσικός στρατός που είχε καταφέρει να αποσυρθεί στα πλοία ήταν ακόμη επικίνδυνος και ικανός για μια νέα επιθετική ενέργεια. Για το λόγο αυτό Αθηναίοι και Πλαταιείς προέβησαν σε γενική καταδίωξη του ηττημένου περσικού στρατού ("Φεύγουσι δε τοίσι Πέρσησι είποντο κόπτοντες"). Πολλοί Πέρσες, στην προσπάθειά τους να γλυτώσουν από την άγρια σπάθη των Ελλήνων, αποκόπηκαν από τους ομοεθνείς τους και πέφτοντας στο παρακείμενο μεγάλο έλος κυριολεκτικά κατασφάχτηκαν από τους διώκτες τους. Οι περισσότεροι όμως κατάφεραν να φτάσουν στην παραλία του Σχοινιά και άρχισαν να επιβιβάζονται στα πλοία.

Τότε άρχισε "η μάχη γύρω από τα πλοία", με τους Πέρσες να προσπαθούν να ανέβουν στα πλοία τους και τους Αθηναίους να επιζητούν επίμονα να τα κάψουν. Και αυτή η συμπλοκή υπήρξε ιδιαίτερης αγριότητας και εκτυλίχθηκαν φοβερές σκηνές θίας, καθώς οι Πέρσες αγωνίζονταν για τη ζωή τους, ενώ οι Αθηναίοι, φρενιασμένοι από τη νίκη, επιζη-

τούσαν την ολοκληρωτική εξόντωση του εχθρού. Πολλοί επιφανείς Πέρσες έχασαν τη ζωή τους, ενώ επτά περσικά πλοία καταλήφθηκαν. Από ελληνικής πλευράς έπεσε ο πολέμαρχος Καλλίμαχος, ηρωική αλλά ξεχασμένη φυσιογνωμία της μάχης, και ο γενναίος στρατηγός Σησίλαος, γιος του Θρασύλου. Ξεχωριστή θέση στην ιστορία, σχεδόν μυθική, κατέχει η πάλη του Κυνέγειρου του Ευφορίωνος (αδελφού του τραγικού ποιητή Αισχύλου, που επίσης πολέμησε στο Μαραθώνα), ο οποίος στην προσπάθειά του να κρατήσει με τα χέρια ένα πλοίο ακρωτηριάστηκε από τον πλέκου κάποιου Πέρση. Αλλά κι άλλοι ονομαστοί Αθηναίοι, πολεμώντας χωρίς να υπολογίσουν τη ζωή τους, θρήκαν ένδοξο θάνατο.

Στο τέλος οι Πέρσες, πολεμώντας από τα πλοία, κατόρθωσαν να αποπλεύσουν εμπρός στους ενθουσιώδεις αλαλαγμούς των Ελλήνων. Ενα πέπλο αιωρούμενης σκόνης, με τον πρωινό ήλιο (ήταν γύρω στις 8.30) να το διαπερνά, σκέπαζε 6.400 Πέρσες, που κείτονταν νεκροί στην πεδιάδα του Μαραθώνα, απομεινάρια της περσικής αλαζονίας. Από τους Αθηναίους 192 άνδρες είχαν χάσει τη ζωή τους. Σήμερα αναπαύονται στο νότιο άκρο της πεδιάδας, σε ένα μεγάλο τύμβο που υψώθηκε από τους Αθηναίους μετά τη μάχη. Σε ένα μικρότερο τύμβο βρίσκονται οι πεσόντες Πλαταιείς.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

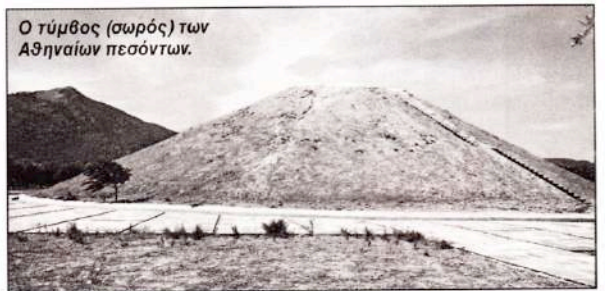
Αν και η ήττα των Περσών υπήρξε σοβαρή, διατηρούσαν ακόμη το μεγαλύτερο μέρος του στρατού τους και σχεδόν το σύνολο των πλοίων τους. Ο Ηρόδοτος (VI 115-116) αναφέρει ότι οι Πέρσες, περιπλέοντας το Σούνιο, κατευθύνθηκαν προς την Αθήνα με σκοπό να την καταλάβουν, αφού δεν ήταν σε θέση να προβάλλει άμυνα. Ο Μιλτιάδης αποφάσισε αμέσως για το τι έπρεπε να γίνει. Αφησε τον Αριστείδη με τους οπλίτες της Αντιοχίδας φυλής για τη φύλαξη των λαφύρων και των πληγωμένων και ο ίδιος με τον υπόλοιπο στρατό (τις άλλες 9 φυλές) έσπευσε προς την Αθήνα για να προλάβει τους Πέρσες. Δρομαίως οι Αθηναίοι στρατιώτες, κατάκοποι από την πολύωρη μάχη και με όσες δυνάμεις είχαν στα πόδια τους ("ως ποδών είχαν τάχιστα εβοήθηον εις το άστυ"), έφτασαν εγκαίρως πριν από τους "βαρβάρους" και στρατοπέδευαν στο Κυνόσαργες. Με τη δύση του ηλίου την ίδια ημέρα οι Πέρσες έφτασαν στα ανοικτά του Φαλήρου. Όταν είδαν παρατεταγμένο τον αθηναϊκό στρατό, περίμεναν για λίγο και ύστερα απέπλευσαν για την Ασία ("ανακωχέυσαντες τας νέας απέπλεον οπίσω εις την Ασίην").

Οι Σπαρτιάτες, με 2.000 άνδρες, έφτασαν στο πεδίο της μάχης μετά την πανσέληνο, αν και κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες να φτά-

Η παραλία του Σχοινιά, όπου αποβιβάστηκαν οι Πέρσες και έγινε η άγρια συμπλοκή ("η μάχη στα πλοία") κατά την αποχώρησή τους.

Ο τύμβος (σωρός) των Αθηναίων πεσόντων.

σουν ωρύτερα. Ο Ισοκράτης αναφέρει ότι έφτασαν την επόμενη μέρα της μάχης, διανύοντας σε τρεις μέρες μια απόσταση 1.200 σταδίων (240 χιλιομέτρων). Ζήτησαν να δουν τους νεκρούς (άταφους ακόμη) Πέρσες και αφού συγχάρηκαν τους Αθηναίους για το κατόρθωμά τους αποχώρησαν, σίγουρα όχι με συναίσθημα υπερηφάνειας - Σπαρτιάτες όντες!

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Η μάχη του Μαραθώνα "ήταν μια νίκη των αθηναϊκών όπλων, που αποδείχθηκαν τελειότερα, και της ανώτερης πολεμικής τακτικής των Ελλήνων" (Bengtson). Η μάχη όμως συνδέεται περισσότερο με το όνομα του πρώτου μεγάλου στρατηγού της ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας. Ο Μιλτιάδης ήταν ο στρατηγικός νους και ο σχεδιαστής της μάχης σε όλες τις φάσεις και τις λεπτομέρειές της. Γνωρίζοντας απόλυτα την τακτική των εχθρών και έχοντας προβλέψει όλες τις κινήσεις τους, κατάφερε να νικήσει εξοντώνοντας το πιο ισχυρό τμήμα τους. Χωρίς να καταργήσει την παραδοσιακή παράλληλη παράταξη μάχης, παρουσίασε μια καινοφανή κατανομή δυνάμεων, μειώνοντας το βάθος του κέντρου και αυξάνοντας τις πτέρυγες της παράταξης του. Εισήγαγε έτσι στην ιστορία της τακτικής τον ελιγμό της "αμυντικοεπιθετικής μάχης".

Με βάση το παραπάνω σχέδιο η ελληνική παράταξη επιτέλεσε δύο διαφορετικούς ρόλους. Το κέντρο, αμυνόμενο έδωσε τη δυνατότητα και το χρόνο στις πτέρυγες να απωθήσουν τις αντίστοιχες περσικές και να απογυμνώσουν έτσι το περσικό κέντρο από τα πλευρικά του στηρίγματα. Η επιτυχία του σχεδίου ήταν άμεσα εξαρτημένη από τις βασικές αρχές του Πολέμου - αιφνιδιασμός, συγκέντρωση και οικονομία δυνάμεων - και από τον παράγοντα χρόνο. Ολα έγιναν με τα-

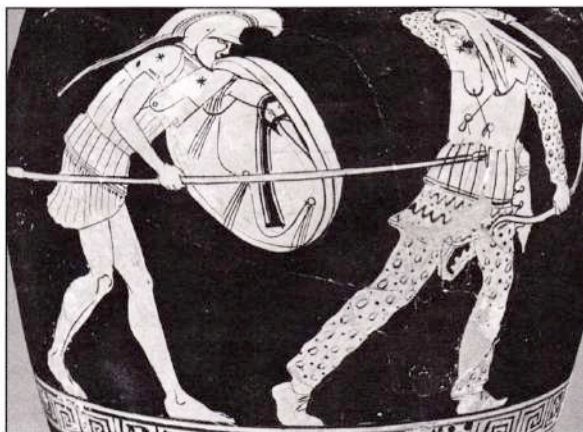
χτύπητα και με απόλυτη ακριβεία. Ο Μιλτιάδης γνώριζε πως βάσει του εχθρικού σχεδίου μάχης οι Πέρσες θα επιδίωκαν να προκαλέσουν ρήγμα στο αδύνατο ελληνικό κέντρο και στη συνέχεια θα κτυπούσαν τις δύο αποκομμένες πτέρυγες. Το περσικό σχέδιο προέβλεπε ακριβώς το αντίθετο από ό,τι το ελληνικό. Ετσι η "πλάστιγγα" επρόκειτο να γυρίσει προς εκείνον που θα κινείτο με ταχύτητα και χωρίς λάθη.

Αυτά τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έκβαση της μάχης, καταρρίπτονται τα επιχειρήματα διαφόρων νεωτέρων ιστορικών (Bengtson, Wilcken και Ed. Meyer) οι οποίοι, αντίθετα με όσα αναφέρει ο Ηρόδοτος, υποστήριξαν πως, επειδή οι Αθηναίοι είχαν λόγο να καθυστερούν αναμένοντας τη σπαρτιατική βοήθεια, οι Πέρσες επιτέθηκαν πρώτοι και όχι ο Μιλτιάδης. Εκτός των άλλων, η απουσία του περσικού ιππικού από τη μάχη δείχνει πως οι Πέρσες όχι μόνο δεν πήραν την πρωτοβουλία των κινήσεων, αλλά ότι αιφνιδιάστηκαν από το απρόσμενο της ελληνικής επίθεσης και βρέθηκαν απροετοίμαστοι. Σε διαφορετική περίπτωση, δηλαδή αν είχαν αποφασίσει επίθεση, δεν θα έστελναν σε αποστολή το ισχυρό ιππικό τους, τη στιγμή μάλιστα που είχαν επιλέξει το Μαραθώνα ως χώρο κατάλληλο για την ανάπτυξη του ιππικού - στο οποίο βέβαια στήριζαν πολλές ελπίδες εναντίον της ισχυρής ελληνικής οπλιτικής φάλαγγας. Την επιθετική πρωτοβουλία πήρε ο Μιλτιάδης και ήταν αυτή, μαζί με τον πρωτότυπο τρόπο παρατάξης του, που χάρισαν τη νίκη στους Έλληνες. Δεν πρέπει ωστόσο να υποτιμηθεί η συνεισφορά και δύο άλλων παραγόντων: της ηθικής δύναμης των Ελλήνων, που πήγαζε από την ιδέα πως αγωνίζονταν υπέρ βιωμών και εστιών, και του ανώτερου οπλισμού τους.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Η νίκη στο Μαραθώνα ήταν ένα γεγονός με τεράστια σημασία, κυρίως πολιτική, αλλά και στρατιωτική. Αν και επιχειρήθηκε να υποβαθμιστεί από πολλούς σύγχρονους ιστορικούς (ως γεγονός μικρής εμβέλειας) και η περσική εκστρατεία να θεωρηθεί ως μια "μικρή εκστρατεία" που διεξήχθη για την "τιμωρία" της Αθήνας και της Ερέτριας, παραμένει από κάθε άποψη ένα γεγονός κοσμοϊστορικής σημασίας.

Ο ισχυρισμός ότι δεν έχει αποδειχθεί πως ο Δαρείος σκέφτηκε να υποτάξει τις δυτικές ακτές του Αιγαίου όπως υπέταξε την Ιωνία, πρέπει να θεωρηθεί άστοχος. Μια ματιά μόνο στο χάρτη της εποχής, οδηγεί σε ευνότητα συμπεράσματα. Η περσική αυτοκρατορία ήταν μια μονοκρατορία, εκτεινόμενη από την Ινδία μέχρι το Αιγαίο και από τον Εύξεινο Πόντο μέχρι την Αίγυπτο. Στην περιφέρεια αυτού του αδηφάγου κράτους βρισκόταν η ηπειρωτική Ελλάδα, που μπορεί να μην ήταν χώρα σημαντική σε έκταση, είχε όμως πολύ

Έλληνας οπλίτης πλήττει με το δόρυ του έναν Πέρση που είναι οπλισμένος με ξίφος και τόξο.

μεγάλη σημασία, μια και κρατούσε στα χέρια της ένα υπολογίσιμο κομμάτι του διεθνούς εμπορίου. Ήταν πραγματική πρόκληση για μια αυτοκρατορία όπως η Περσία η παρουσία μιας ελεύθερης Ελλάδας, μάλιστα σε συσχέτισμό με την πρόσφατα καταπνιγείσα ιωνική επανάσταση. Η ίδια η εκστρατεία στη Σκυθία είναι ενδεικτική των μύχιων σχεδίων της περσικής επεκτατικής πολιτικής.

Ο Δαρείος, στέλνοντας στην Ελλάδα μαζί με τον Δάτι και τον εξόριστο τύραννο Ιππία, δεν απσκοπούσε ουσιαστικά στην επιβολή ενός φιλοπερσικού τυραννικού καθεστώτος, το οποίο θα απάλλαζε τελικά τους Αθηναίους από μια σύγκρουση με τους Πέρσες. Οι Αθηναίοι γνώριζαν πολύ καλά πως δεν ήταν έτοιμοι, γι' αυτό και δεν επικράτησαν οι "μηδίζοντες" στην Αθήνα. Ο Μιλτιάδης, ο Θεμιστοκλής, ο Αριστείδης και άλλοι Αθηναίοι είχαν διακρίνει τις θλέςψεις της Περσίας και του Δαρείου. Ο Δαρείος ήθελε να παρουσιάσει ένα κατακτητικό έργο αντάξιο αυτού του Κύρου και του Καμβύση. Εχοντας κατακτήσει τη Θράκη, τη Μακεδονία και την Ιωνία, ήταν "φυσική συνέπεια" η κατάκτηση της μητροπολιτικής Ελλάδας. Αυτά τα σχέδια σταμάτησαν οι μαχητές της ελευθερίας στο Μαραθώνα. Οι Πέρσες ήρθαν, με την πρόφαση της τιμωρίας της Αθήνας, να προσαρτήσουν την Ελλάδα πριν προλάβει να ενωθεί, όπως συνέβη δέκα χρόνια μετά. Απέτυχαν παταγωδώς!

Η μάχη στο Μαραθώνα, χωρίς να αποτελεί μια αποφασιστική αναμέτρηση (μια και από την πλευρά της Περσίας ήταν επιβεβλημένη και δυνατή η ανταπόδοση σε μεγαλύτερη έκταση), είχε σημαντικές επιπτώσεις. Καταρχήν κατέρριψε το μύθο που επικρατούσε για το αήττητο των Περσών, που μόνο το όνομά τους προκαλούσε φόβο στους Έλληνες ("τέως δε τοίσι Έλλησι και το ούνομα το Μήδων φόβος ακούσαι", Ηρόδ., VI, 112). Το ηθικό όφελος ήταν ανυπολόγιστο. Οι Έλληνες το 480 π.Χ. πολέμησαν τους Πέρσες με μεγαλύτερο θάρρος και χωρίς σοβαρούς δισταγμούς. Οι Μαραθωνομάχοι είχαν θέσει τα θεμέλια για τις μεγάλες μάχες στη Σαλαμίνα, στις Θερμοπύλες και στις Πλαταιές. Επίσης

στο Μαραθώνα καταδείχθηκε με σαφήνεια η ανωτερότητα του οπλισμού και της τακτικής των Ελλήνων. Η μάχη αποτέλεσε έναν παινιζόντα θρίαμβο της οπλιτικής φάλαγγας και ένα ορόσημο, αλλά και δοκιμασία μαζί, της νεαρής αθηναϊκής δημοκρατίας. Η δημοκρατική Αθήνα αναδείχθηκε από τη μάχη ως η μεγαλύτερη μετά τη Σπάρτη ηγεμονεύουσα δύναμη της Ελλάδας. Σκεπτόμενος κάποιος τη μεγάλη προσφορά της Αθήνας στον ευρωπαϊκό και στον παγκόσμιο πολιτισμό, μπορεί να συμπεράνει το τι ακριβώς διακυβεύτηκε στο Μαραθώνα.

Οι Αθηναίοι έμειναν για πάντα υπερήφανοι, ενώ σε δύσκολες ώρες άντλησαν μεγάλη ψυχική δύναμη και αυτοπεποίθηση "κοιτάζοντας" πίσω, νοσταλγικά, στη Μεγάλη Μάχη και στους ηρωικούς προγόνους τους, οι οποίοι - σχεδόν μόνοι από τους Έλληνες - λύγισαν εκείνο το πρωινό στην πεδιάδα του Μαραθώνα τη ρώμη της κραταιάς περσικής αυτοκρατορίας. Ο μεγάλος ευπατρίδης στρατηγός Μιλτιάδης, η ηρωική μορφή του πολέμαρχου Καλλιμαχου και οι φαλαγγίτες Αθηναίοι οπλίτες, μαζί με τους αλληλέγγυους Πλαταιείς, έστησαν στο Μαραθώνα με τα κορμιά τους το πρώτο μεγάλο, δοξασμένο ανά τους αιώνες, μνημείο ανδρείας και αυταπάρνησης του Ελληνισμού. Το γεγονός χαραχτηκε με τρόπο ανεξίτηλο στη συνείδηση όλων των Ελλήνων και ενέπνευσε ζωγράφους, γλύπτες και ποιητές. Ο μεγάλος επιγραμματοποιός Σιμωνίδης ο Κείος απέδωσε με απλότητα και δυναμισμό όλη τη δόξα της μάχης στο γνωστό του επίγραμμα: "Έλλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι χρυσοφόρων Μήδων εστόρεσαν δύναμιν".

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Ηρόδοτος: *ΙΣΤΟΡΙΑΙ*, V-VI, Εκδ. I. Ζαχαρόπουλος.
- (2) Πausanias: *ΑΤΤΙΚΑ*, 15,3 (για την τοιχογραφία της μάχης του Μαραθώνα στην Ποικίλη Στοά), Εκδοτική Αθηνών.
- (3) N.G.L. Hammond: *A HISTORY OF GREECE TO 322 B.C.*, Oxford, 1959.
- (4) U. Wilcken: *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*, Εκδ. Παπαζήση, 1976.
- (5) J.B. Bury & R. Meiggs: *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ*, Εκδ. Καρδαμίτσα, 1978.
- (6) Hermann Bengtson: *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (από τις απαρχές μέχρι τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία)*, Εκδ. Μέλισσα, 1991.
- (7) Botsford & Robinson: *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1979.
- (8) *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ*, τόμος Β', Εκδοτική Αθηνών, 1971.
- (9) Κ. Παπαρηγόπουλος: *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ*, Εκδ. Νίκας.
- (10) Σ. Μαρινάτος: *ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ*, Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1970.